

APORTUL POMPIERILOR-ARTILERIȘTI LA RĂZBORUL PENTRU INDEPENDENȚĂ

de ION PANȚURU

Istoria instituției pompierilor militari este strins legată nu numai de necesitatea combaterii cu succes a flagelului focului, ci și de politica promovată în direcția întăririi capacității militare de apărare a țării.

Nevoia de a ridica în caz de primejdie „cu grăbire și cu mici cheltuieli cel mai mare număr posibil de luptători”¹, cum sintetiza Vintilă Rosetti orientarea generală din a doua jumătate a secolului trecut — în condițiile vecinătății a trei mari puteri — a determinat cercurile conducătoare să inițieze o serie de măsuri în direcția perfecționării cadrului organizatoric al armatei române. Avînd la bază vechile tradiții militare românești, această orientare urmărea păstrarea unei armate permanente cu efective minime și instruirea tuturor bărbaților valizi într-un anume sistem militar în cadrul armatei teritoriale. Era singura modalitate pentru o țară mică, cu slabe resurse financiare, de a mobiliza mari efective cu oare „la cel dintîi atac tot românul să poată dovedi că și el este un pompier cînd străinul s-ar mai cerca să calce pe tărîmul României”, cum seria ziarul „Românul” cu ocazia celei de-u 20-a aniversări a luptei pompierilor din Dealul Spirei².

Această orientare și-a pus amprenta și pe instituționalizarea serviciului pompierilor pe baze militare. La 24 septembrie 1860, pompierii „de dincolo de Milcov” (Moldova) erau supuși „legii ostășești precum sint dorobanții și grănicerii din Țara Românească”³, forțe ce constituiau armata teritorială.

Continuînd acțiunea începută în vremea lui Al. I. Cuza, legiurile militare ce au urmat au șters tot mai mult deosebiriile dintre „comenzile de foc” ale diferitelor orașe și cele două unități tradiționale de pompieri militari, încheindu-se prin „Legea pentru modificarea unor articole din legea de la 11 iunie 1868 și legea de la 27 martie 1872”. Articolul 37 al noii legi de organizare a puterii armate, promulgate la 12 martie 1874, prevedea că „Pompierii orașelor București și Iași, precum și ai reședințelor de județ, sunt organizați și formați ca trupe de artilerie, constituind artileria armatei teritoriale”⁴.

Prin această prevedere, legea din 1874 avea o dublă semnificație.

Pe de o parte, extinzînd instituția pompierilor militari asupra a 15 orașe ale țării, respectiv : Craiova, Pitești, Severin, Ploiești, Buzău, Galați, Focșani, Bîrlad, Roman, Bacăn și Botoșani, punea bazele unei adevărate instituții naționale, parte integrantă a instituției militare românești. Pe de altă parte, încredința pompierilor militari, pe lingă misiunea lor principală : lupta cu flăcările, o a doua misiune specială, sprijinirea armatei teritoriale pe timp de război cu forța a nouă baterii de artilerie.

¹ Vintilă C. A. Rosetti, *Amintiri istorice*, București, 1889, p. 177.

² „Românul”, 14 septembrie 1868, p. 791.

³ „Monitorul Oastei”, nr. 35, 24 sept. 1860, p. 553.

⁴ *ibidem*, nr. 14, 21 martie 1874, p. 597—608.

Aceasta a fost contribuția pompierilor militari la opera de întărire a capacității militare de apărare a țării, fără prea mari eforturi financiare și cadrul care a permis afirmarea lor alături de armata română, de întregul popor, la realizarea imperativului național: nealinierea.

La 25 august 1877, Divizionul de pompieri București, primind ordinul de mobilizare, concentra efective din întreaga țară, formând primele trei baterii armate cu tunuri de bronz franțuzești și belgiene, cu încărcare pe la gura țevii. În noiembrie, Divizionul a mai organizat încă două baterii, armate cu același material artileristic vărsat pompierilor în arma dotării regimentelor de artilerie cu modernele tunuri Krupp⁵. Aceste cinci baterii teritoriale de pompieri, prezente pe câmpul de luptă, s-au numit „active“, spre a se deosebi de restul efectivelor bateriilor de pompieri rămase în orașele lor pentru stingerea incendiilor și serviciul de garnizoană, și oare s-au numit „centrale“.

În prima fază a războiului, concomitent cu mobilizarea, armata română a executat operația de mare importanță strategică de acoperire a liniei Dunării, urmărind să zădărnicească orice încercare a forțelor inamice de a muta confruntarea armată pe teritoriul României. În cadrul acestei operații, un rol de seamă revenea orașului Calafat, locul unde și-au desfășurat activitatea pompierii-artilerişti. Inițial, pozițiile de tragere de la Calafat au fost ocupate de baterii din Regimentele 1 și 2 de artilerie. Degajarea acestor forțe necesare altor operații militare a început încă din mai când generalul Al. Cernat a trimis „pentru serviciul gurilor de foc al bateriilor de coastă, precum și pentru parcul de artilerie... 320 de oameni... din Corpul Flotei și Divizionul de pompieri București“⁶. Din acest efectiv făcea parte un prim detașament de 80 de pompieri, care, la 14 mai, sub comanda căpitanului C. Horezeanu, încadra bateria de coastă „Independența“-tunuri. De asemenea, pentru parcul de artilerie al bateriilor de la Calafat era trimis „plutonul afară de rînduri“, respectiv meseriașii și armurierii Divizionului de pompieri București, cu un efectiv de 75 oameni⁷.

Intensificarea duelului de artilerie Calafat-Vidin a impus urgentarea lucrărilor de amenajare a acestei baterii de coastă. La 28 mai, generalul Lupu își exprima speranța că „peste 3 zile bateria — Independența — va putea fi armată“⁸. Urgentarea lucrărilor era impusă și de sosirea celor 20 de tunuri de asediu, calibru 152,4 mm, achiziționate din Rusia, sosire anunțată la 1 iunie de generalul Rndovici⁹. Dintr-un memoriu de activitate al căpitanului Horezeanu aflăm că el a condus comisia de achiziție a acestor tunuri din Rusia. Mai mult, în același raport, ofițerul afirma că ar fi făcut și o deplasare în Germania în vederea achiziționării tunurilor Krupp¹⁰. Informația ni se pare veridică deoarece în anul 1869 ofițerul publică o broșură.

La 6 iunie, generalul Lupu informa din nou Marele Stat Major că „azi și mine vom așeza și tunurile“¹¹. Cu certitudine, în zilele indicate a avut loc armarea bateriei „Independența“-tunuri, deoarece la 9 iunie ea „a deschis focul și a rectificat repede tirul — producând însemnate stricăciuni vaselor“¹² din zona portului Vidin.

Armarea bateriei „Independența“ cu 7 dintre tunurile de asediu aduse din Rusia, ca și apropierea ei de Vidin constituia un real pericol pentru această cetate. Iată de ce artileria dușmană își concentra tirul, cu predilecție, asupra ei. „Registrul de marșuri și operații“ al Regimentului 3 Dorobanți consemna pe ziua de 15 iunie: „turcii au tras vreo

⁵ G-ral P. V. Năsturel, *Contribuțiunile la istoria artileriei române*, București, 1907, p. 42.

⁶ Lt. E. Botez și lt. N. Kirîțescu, *Războiul pe Dunăre*, vol. I, București, 1904, p. 123—125.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Arhivele Statului București, Marele Stat Major, dos. 663/1877, f. 2.

⁹ Documente privind istoria României. *Războiul pentru independență*, vol. II, București, 1954, p. 447.

¹⁰ Arh. St. Buc., M.St.M., dos. 629/1877, f. 538—542.

¹¹ Documente..., vol. III, p. 569.

¹² *Ibidem*, p. 482.

80 proiectile dirijate mai mult asupra bateriilor «Renașterea» și «Independența»¹³. La rîndul său, colonelul Dunca, comandantul artileriei Corpului I de la Calafat, raporta generalului Lupu la 14 august: „toate bateriile, fără excepțiune, fură atinse, dar mai cu osebire «Independența», asupra căreia cu drept cuvînt putem zice că ploua cu obuze”¹⁴. Cu atît mai meritorie apare aprecierea cu care colonelul Dunca își încheia raportul: „am constatat cu o vie plăcere curajul, devotamentul și singele rece al celor din bateria «Renașterea» și «Independența» 1 și 2, precum și al comandanților și ofițerilor lor”¹⁵.

Detășamentul căpitanului Horezeanu și-a mărit efectivul la 11 iulie cu încă 80 de pompieri (45 din Divizionul București, 15 din secția Pitești și 20 din bateria Craiova)¹⁶. Pe parcursul luptelor efectivul de pompieri-artilerişti de la „Independența” a suferit numeroase fluctuații, tunurile fiind detașate în alte poziții. În iulie, 3 piese și 38 de servanți erau masate la Ciuperceni pentru a stînjeni deplasarea unor monitoare dușmane pe Dunăre, iar în august, alte 2 piese deservite de 30 de oameni, erau mutate la bateria „Ștefan”¹⁷. Toate aceste detașări au scăzut puterea de foc a bateriei „Independența”, nu însă și abnegația servanților pompieri, despre care comandantul bateriei scria că sînt „adevărați artilerişti”. Dintre aceștia, cinci sergenți, șapte caporali și șaisprezece soldați au fost decorați cu „Virtutea Militară”.

În vara anului 1877 armata romană intra în faza a doua a războiului. Pentru continuarea asigurării operației de apărare a teritoriului românesc, locul diferitelor baterii de artilerie trecute la sudul Dunării era luat de bateriile active de pompieri mobilizate în august. La 21 septembrie sosea la Calafat bateria a 11-a activă de pompieri, care, sub comanda căpitanului Puică Nicolae, încadra poziția de tragere „Basarab”. Ea era urmată de bateria I-a comandată de căpitanul Constantin Bujoreanu, care ocupa poziția „26 Aprilie”. Aceste două baterii de pompieri au alcătuit împreună cu bateriile III și IV din Regimentul I artileria diviziei de la Calafat, comandată de maiorul Dionisie Fotino¹⁸. În noiembrie și decembrie soseau ultimele două baterii de pomperi, a IV-a și a V-a, care încadrau bateria de coastă „Ștefan”. Împreună cu detașamentul Horezeanu ele au luptat în organica „bateriilor de coastă” de la Calafat, comandate de maiorul Dumitrescu-Maică. Fiecare dintre noile contingente de pompieri își desăvîrșea instrucția focului în realitățile oîmpului de luptă sub îndrumarea sergenților instructori de la bateria „Independența”. Pentru cunoștințele acestor instructori dobîndite sub conducerea căpitanului Horezeanu, instructor de artilerie al Divizionului de pompieri București, 3 sergenți au fost avansați la gradul de sublocotenent¹⁹.

Despre activitatea acestor baterii prezente la Calafat în plină campanie anti-Vidin, cităm dintr-un raport al maiorului Fotino: „În tot timpul acestor douăsprezece zile (11—23 ianuarie 1878), bateriile care s-au distins, în general, mai mult prin tenacitatea și infatigabilitatea lor au fost bateriile I-a și a H-a active de pompieri”²⁰. În încheierea raportului său ofițerul propunea „a fi recompensați prin medalie de Virtute Militară” rîte 8 soldați din fiecare baterie.

Activitatea operativă a bateriilor de la Calafat lua sfîrșit în urma încheierii armistițiului de la 23 ianuarie 1878. Bateriile de pompieri vor continua să rămînă pe poziții pînă în iulie, Divizionul București ordonînd demobilizarea în august după un an de campanie.

¹³ *Ibidem*, vol. IV, p. 83.

¹⁴ *Ibidem*, p. 453.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Arh. St. Buc., M.St.M., dos. 620/1877, f. 60 și 627/1877, f. 497.

¹⁷ *Ibidem*, 629/1877, f. 538 și 542.

¹⁸ *Ibidem*, 631/1877, f. 239.

¹⁹ *Ibidem*, 629/1877, f. 542 și 114/1877, f. 27.

²⁰ *Ibidem*, 631/1877, f. 239 și 284.

Dacă, așa cum am văzut, majoritatea bateriilor de pompieri au participat la războiul pentru independență în cadrul operației de asigurare a teritoriului țării, care era de fapt și rațiunea înființării lor, bateria a III-a activă a urmat un drum de luptă aparte.

La 13 septembrie, sub comanda locotenentului Sterie George, bateria pornea din București spre Turnu-Măgurele. La 23 octombrie ea staționa în comuna Nedeea²¹, de unde peste câteva zile a trecut Dunărea, constituind împreună cu bateriile Kalinderu, Manolescu și Borănescu, toate din Regimentul 2, artileria „Corpului dintre Vit și Ischer“ comandat de colonelul Slăniceanu. După participarea ei la luptele de la Rahova, se pare că în sprijinul batalionului Merișescu la apărarea podului de peste râul Ogost, bateria a III-a teritorială a fost atașată Regimentului 2 de artilerie din Divizia I-a a colonelului Leca²². De la Rahova, preluată de căpitanul Constantin Fotino, bateria de pompieri a urmat itinerarul Diviziei Leca spre Vidin, unde la 6 ianuarie 1878 este semnalată în cantonament la Nazîr-Mahala²³, iar la 11 ianuarie la Tatargic²⁴.

După căderea Vidinului, această baterie, care purtase culoarea pompierilor dincolo de Dunăre, a primit ordinul de întoarcere la Calafat, alăturându-se celorlalte baterii de pompieri.

Pe cîmpurile de luptă ale independenței, pompierii militari au fost prezenți nu numai în cadrul propriilor lor baterii active, ci și într-o serie de baterii ale regimentelor de artilerie, în completarea efectivelor acestora.

Intr-o astfel de situație s-a aflat bateria a III-a din Regimentul 3 artilerie, în componența căreia luptau 44 de pompieri²⁵.

Însuși comandantul, căpitanul Gheorghe Lupașcu, a fost strîns legat de specialitatea pompierilor. Între anii 1875—1877 a comandat bateria de pompieri Roman, iar între anii 1882—1886 bateria de pompieri Brăila²⁶. Această legătură a fost transmisă în familie, fiul său colonelul Neron Lupașcu ajungînd comandant al Corpului Pompierilor Militari.

După mobilizare bateria Lupașcu a executat diferite misiuni de luptă în cadrul acțiunii de acoperire pe Dunăre la Oltenița și Islaz. Dar fapta de seamă, care i-a conferit titlul de erou, a fost săvîrșită în dimineața zilei de 27 august, cînd s-a declanșat atacul Regimentului 13 Dorobanți contra redanului din fața Griviței 1. Executînd o schimbare de poziție „în goana cailor“, bateria Lupașcu s-a instalat pe o ridicătură, la numai 950 m de puternica redută, reușind prin precizia tirului direct să consolideze victoria dorobanților²⁷. În general, este bine cunoscută activitatea acestei baterii alcătuită din artileriști, pompieri și marinari, care, după poziția ocupată în fața Griviței, s-a numit „bateria de la Movilă“. Conduita ei pe toată durata campaniei prilejuia colonelului Cantilli următoarea remarcă: „...bateria Lupașcu își menține cu toată demnitatea onoarea ce i s-a făcut de a se aduce la cunoștință armatei purtarea dinaintea Griviței“²⁸.

Nu putem încheia această sumară prezentare fără a aminti de un alt aspect al contribuției pompierilor la războiul pentru independență. Mobilizarea armatei române a ridicat numeroase probleme legate de alimentarea cu muniții și diferite materiale. Această sarcină s-a amplificat considerabil după trecerea Dunării. Desfășurarea operațiilor militare la mare distanță de bazele de aprovizionare, insuficiența mijloacelor de transport și a animalelor de tracțiune, starea precară a drumurilor și iarna grea au constituit tot atîtea piedici în calea îndeplinirii misiunii vitale de alimentare a frontului cu muniția nece-

²¹ Documente..., vol. VIII, p. 313.

²² Ibidem, vol. VIII, p. 78.

²³ Ibidem, vol. VII, p. 427.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Col. G. Lupașcu, *Amintiri din războiul independenței*, ed. a III-a, București, 1928, p. 4.

²⁶ Arhiva Comandamentului Pompierilor, *Registre Istorice, Roman*, p. 2 și *Brăila*, p. 42.

²⁷ *Historicul regimentului III de artilerie*, vol. I, Brăila, 1887, p. 25—26.

²⁸ Col. G. Lupașcu, op. cit., p. 75.

sară. Această misiune atât de anevoioasă de constituire și conducere pe câmpul de luptă a coloanelor de muniții a fost încredințată prin Decretul 792 din 7 aprilie 1877²⁸ unor ofițeri pompieri, între care întâlnim pe căpitanii Nițescu Mihail la coloana Diviziei I-a, Pandele Dimitrie la coloana Diviziei a II-a, Constantin Bujoreanu la coloana Diviziei a III-a și Alexandru Bolintineanu la coloana Diviziei a IV-a. După mobilizarea bateriilor active Divizionul de Pompieri București și-a retras o parte dintre ofițeri de la comanda acestor coloane. Dar între cei care îi înlocuiau întâlnim un alt ofițer pompier, căpitanul Al. Zăgănescu, nepot al eroului din Dealul Spirii³⁰.

Conștienți de importanța misiunii lor, ofițerii pompieri de la comanda coloanelor de muniții, serviciu nou creat în armata română, au asigurat prin eforturile lor continuarea cu succes a luptelor, contribuind la obținerea victoriei.

Recunoașterea comportării demne a bateriilor de pompieri-artilerişti pe câmpul de luptă nu a întârziat. În coloana trupelor române care își făceau intrarea victorioasă în București la 10 octombrie 1878, tunurile capturate de la dușman erau conduse de servanții Divizionului de Pompieri București. Mai mult, în 1881 generalul Slăniceanu propunea extinderea bateriilor teritoriale de pompieri care „s-au arătat tot așa de solide pe câmpul de luptă ca și celelalte baterii”³¹.

DES ASPECTS CONCERNANT LA PARTICIPATION DES POMPIERS-ARTILLEURS À LA GUERRE D'INDÉPENDANCE

R é s u m é

Après avoir mentionné quelques considérations d'ordre politique et militaire, qui ont déterminé la structure d'organisation de l'armée roumaine, l'auteur présente la loi d'organisation du pouvoir armé de 1874 et ses effets sur l'instruction des pompiers militaires.

La loi d'organisation des pompiers militaires dans des batteries d'artillerie, pour l'assistance de l'armée territoriale a créé le cadre de leur participation à la guerre d'indépendance.

On fait ensuite la présentation de la contribution des batteries actives des pompiers à l'action de recouvrement de la ligne du Danube ; de leur participation au duel d'artillerie Calafat—Vidin et aux batailles de Grivița, Rahova et Vidin.

²⁸ „Monitorul Oastei”, nr. 10/1877, p. 279.

²⁹ Arh. St. Buc., M.St.M., dos. 663/1877, f. 322.

³¹ „Monitorul oficial”, nr. 7/1881, p. 286.